

DYSLEKSJA ROZWOJOWA

Są to specyficzne trudności w czytaniu i pisaniu u dzieci o prawidłowym rozwoju umysłowym. Spowodowane są zaburzeniami niektórych funkcji poznawczych, motorycznych i ich integracji, uwarunkowanymi nieprawidłowym funkcjonowaniem układu nerwowego.

Terminologia

Najczęściej stosuje się termin "dysleksja rozwojowa" dla określenia syndromu specyficznych trudności w uczeniu się czytania i pisania.

DYSLEKSJA - specyficzne trudności w czytaniu;

DYSORTOGRAFIA - specyficzne trudności z opanowaniem poprawnej pisowni (w tym błędy ortograficzne);

DYSGRAFIA - niski poziom graficzny pisma.

Przyczyny

Zaburzenia funkcji percepcyjno motorycznych (sposobu widzenia wzrokowego, słuchowego, motoryki) i ich współdziałania (integracji percepcyjno motorycznej), funkcji językowych, pamięci (wzrokowej, słuchowej, ruchowej), lateralizacji, orientacji w schemacie ciała i przestrzeni.

Etiologia

Uwarunkowania tych zaburzeń są wielorakie (polietiologia). Wskazuje się na dziedziczność, zmiany anatomiczne

i zaburzenia fizjologiczne układu nerwowego (w okresie ciąży i porodu o nieprawidłowym przebiegu). Zaniedbanie środowiskowe oraz brak szybkiej interwencji pogłębia zaburzenia i trudności dziecka.

Typy dysleksji

Wyróżnia się wiele typów dysleksji (pomimo wspólnych objawów podstawowych).

Częstość występowania

W literaturze europejskiej podaje się, że dzieci te stanowią 10-15% uczniów, w tym 4% to przypadki bardzo nasilonych trudności (wg międzynarodowych klasyfikacji chorób ICD-10, DSM-IV), które można byłoby określić nazwą głębokiej dysleksji. Badania w Polsce określają odsetek dysleksji na 9-10% (Bogdanowicz, Jaklewicz 1968-1982).

Profilaktyka

Dzieci z nieprawidłowej ciąży, porodu, wykazujące deficyty rozwoju niektórych funkcji psychoruchowych, to dzieci "ryzyka dysleksji". Im wcześniej zostaną objęte opieką, tym większe szanse aby zapobiec ich trudnościom szkolnym.

Objawy dysleksji rozwojowej

Specyficzne trudności w czytaniu i pisaniu ujawniają się dopiero w szkole, podczas gdy już w okresie przedszkolnym można zauważyć objawy, które cechują tzw. dzieci ryzyka dysleksji.

- opóźniony rozwój mowy;

- mała sprawność i koordynacja ruchów podczas zabaw ruchowych, samoobsługi, rysowania i pisanie (brzydkie pismo);
- wadliwa wymowa, trudności z wypowiedaniem złożonych słów, błędy gramatyczne;
- trudności z różnicowaniem głosek podobnych oraz z wydzieleniem sylab, głosek ze słów i ich synteza;
- trudności z wykonywaniem układanek i odtwarzaniem wzorów graficznych; ☒ oburęczność;
- mylenie prawej i lewej ręki;
- trudności w czytaniu pomimo dobrej inteligencji oraz braku zaniedbania środowiskowego i dydaktycznego;
- trudności z opanowaniem poprawnej pisowni: pismo zwierciadlane, mylenie liter podobnych pod względem kształtu (p-b-d-g), liter odpowiadających głoskom zbliżonym fonetycznie, opuszczanie liter, błędy ortograficzne pomimo znajomości zasad ortografii.

SYMPTOMY RYZYKA DYSLEKSJI i DYSLEKSJI ROZWOJOWEJ1

Wiek przedszkolny (3–5 lat)

L.p.	Obszar diagnozy	Objawy
1	SPRAWNOŚCI RUCHOWE	Dziecko słabo biega, ma trudności z utrzymaniem równowagi, jest niezdarne w ruchach, nie lubi zabaw ruchowych, z trudem uczy się jeździć na rowerku trzykołowym, hulajnodze.
2	SPRAWNOŚCI RUCHOWE RĄK	Trudności z samoobsługą: zapinaniem guzików, sznurowaniem butów, zabawami manipulacyjnymi takimi jak nawlekanie koralików; źle trzyma ołówki (naciska go za mocno lub za słabo).
3	KOORDYNACJA WZROKOWO-RUCHOWA	Budowanie z klocków sprawia dziecku trudność, rysuje niechętnie i prymitywnie. Nie umie narysować: koła jako 3-latek, kwadratu i krzyża – jako 4-latek, trójkąta – jako 5-latek.
4	ROZWÓJ LATERALIZACJI	Dziecko używa na zmianę raz jednej, raz drugiej ręki (np. podczas rysowania).
5	ROZWÓJ SPOSTRZEGANIA WZROKOWEGO	Trudności przejawiają się w formie: nieporadności w rysowaniu (rysunki bogate treściowo, lecz prymitywne w formie), trudności w składaniu obrazków pociętych na części, puzzli, wykonywaniu układanek.
6	ROZWÓJ MOWY	Nieprawidłowa artykulacja wielu głosek; trudności z wypowiedaniem złożonych wyrazów, budowaniem wypowiedzi, zapamiętywaniem nazw; wydłużony okres posługiwania się neologizmami; zniekształcanie nazw przez używanie niewłaściwych przedrostków. Dziecko ma trudności z

		zapamiętaniem krótkich piosenek, wierszyków. Nie radzi sobie z wydzieleniem wraz z klaskaniem sylab ze słów,
--	--	--

Współwystępowanie wielu wymienionych objawów u jednego dziecka pozwala z większą pewnością przypuszczać, że mamy do czynienia z dzieckiem ryzyka dysleksji.

Wiek 6-7 lat

L.p.	Obszar diagnozy	Objawy
1	MOTORYKA DUŻA	Obniżona sprawność ruchowa min. dziecko słabo biega i skacze, ma trudności z wykonywaniem ćwiczeń równoważnych, ma trudności z uczeniem się jazdy na rowerze, hulajnodze, nartach.
2	MOTORYKA MAŁA	Trudności z wykonywaniem precyzyjnych ruchów w zakresie samoobsługi, np. z zawiązywaniem sznurowadeł na kokardkę, używaniem widelca, nożyczek.
3	KORDYNACJA WZROKOWO-RUCHOWA	Trudności z rzucaniem i chwytaniem piłki. Nieprawidłowe układanie w palcach narzędzia do pisania; trudności z rysowaniem szlaczków, odtwarzaniem złożonych figur geometrycznych np. rysowaniem rombu
4	FUNKCJE JĘZYKOWE I SŁUCHOWE	Trudności z poprawnym używaniem wyrażeń przyimkowych, opisujących stosunki przestrzenne: <i>nad-pod</i> , <i>za-przed</i> , <i>wewnątrz-na zewnątrz</i> . Wadliwa wymowa, częste przekręcanie trudnych wyrazów (przestawianie głosek i sylab, asymilacje głosek, np. <i>sosa</i> lub <i>szosza</i>), błędy gramatyczne. Trudności z zapamiętywaniem wiersza, piosenki, więcej niż jednego polecenia w tym samym czasie; trudność z zapamiętywaniem nazw, mylenie nazw zbliżonych fonetycznie; trudność z zapamiętywaniem materiału uszeregowanego w serie i sekwencji, jak nazwy dni tygodnia, pór roku, kolejnych posiłków i szeregi 4-cyfrowe. Trudności w różnicowaniu głosek podobnych (np. <i>z-s</i> , <i>b-p</i> , <i>k-g</i> , czyli zaburzenia słuchu fonemowego); trudności z wydzieleniem sylab i głosek ze słów, ich syntetyzowaniem (zaburzenia analizy i syntezy głoskowej i sylabowej) oraz manipulowaniem ze strukturą fonologiczną słów (np. trudności z wykonaniem poleceń typu: <i>odszukaj słowa ukryte w nazwie „lewkonია”, wymyśl rym do słowa „kotek”, o czym myślę: Baba ..aga</i>).
5	FUNKCJE WZROKOWE	Trudności z wyróżnianiem elementów z całości, a także z ich syntetyzowaniem w całość, na przykład podczas budowania konstrukcji z klocków lego, układania mozaiki – według wzoru; trudności z wyodrębnianiem szczegółów różniących dwa obrazki, z odróżnianiem kształtów podobnych (np. figur geometrycznych, liter <i>m-n</i> , <i>l-t-f</i>) lub identycznych, lecz inaczej położonych w przestrzeni (np. liter <i>p-b-d</i>).

6	LATERALIZACJA	Opóźnienie rozwoju lateralizacji: mimo prób ustalenia ręki dominującej dziecko nadal jest oburęczne.
7	ORIENTACJA W SCHAMACIE CIAŁA I PRZESTRZENI	Opóźnienie orientacji w schemacie ciała i przestrzeni: dziecko ma trudności z określeniem swoich części ciała, gdy określa je terminami: prawe–lewe (np. prawa i lewa ręka, noga itp.). Nie umie wskazać kierunku na prawo i na lewo od siebie (np. droga na prawo).
8	ORIENTACJE W CZASIE	Trudności w orientacji w czasie, np. z określaniem pory roku, dnia, godziny na zegarze
9	CZYTANIE	Trudności w nauce czytania (np. dziecko czyta bardzo wolno; najczęściej głośkuje i nie zawsze dokonuje poprawnej wtórnej syntezy, przekręca wyrazy; nie rozumie przeczytanego tekstu).
10	PIERWSZE PRÓBY PISANIA	Przy pierwszych próbach pisania – częste pisanie liter i cyfr zwierciadlanie oraz odwzorowywanie wyrazów przez zapisywanie ich od strony prawej do lewej.

Wiek młodszy szkolny 7-10 lat

L. p.	Obszar diagnozy	Objawy
1	MOTORYKA DUŻA	Mała sprawność ruchowa całego ciała: dziecko ma trudności z nauczeniem się jazdy na dwukołowym rowerze, wrotkach, łyżwach, nartach oraz niechętnie uczestniczy w zabawach ruchowych i lekcjach wf, np. może mieć trudności z wykonaniem układów gimnastycznych.
2	MOTORYKA MAŁA	Obniżona sprawność ruchowa rąk: nieopanowane w pełni czynności samoobsługowe związane z ubieraniem się, myciem i jedzeniem; Trudności z używaniem nożyczek.
3	KOORDYNACJA WZROKOWO-RUCHOWA	Trudności z rzucaniem piłki do celu i chwytaniem. Dziecko brzydko i niechętnie rysuje, pisze, nie mieści się w liniaturze, zagina „ośle uszy”, zbyt mocno przyciska ołówek, długopis, ręka szybko się męczy, pisze wolno. trudności z rysowaniem szlaczków, odtwarzaniem złożonych figur geometrycznych.
4	FUNKCJE JĘZYKOWO SŁUCHOWE	Trudności z zapamiętywaniem (np. tabliczki mnożenia, wierszy), szczególnie sekwencji (np. nazwy miesięcy, litery w alfabecie). Wadliwa wymowa, przekręcanie złożonych wyrazów, używanie sformułowań niepoprawnych pod względem gramatycznym. Trudności z poprawnym używaniem wyrażen przyimkowych, opisujących stosunki przestrzenne: <i>nad–pod</i> , <i>za–przed</i> , <i>wewnątrz–na zewnątrz</i> . Wadliwa wymowa, częste przekręcanie trudnych wyrazów (przestawianie głosek i sylab, asymilacje głosek, np. <i>sosa</i> lub <i>szosza</i>), błędy gramatyczne. Trudności z pamięcią fonologiczną, sekwencyjną: zapamiętywaniem wiersza, piosenki, więcej niż jednego polecenia w tym samym czasie; trudność z zapamiętywaniem nazw, mylenie nazw zbliżonych fonetycznie; trudność z zapamiętywaniem materiału uszeregowanego w serie i sekwencje, jak

		nazwy dni tygodnia, pór roku, nazwy miesięcy. Trudności z nazywaniem i zapamiętaniem liter alfabetu, cyfr, powtarzaniem z pamięci szeregu słów oraz szeregów cyfrowych (złożonych z pięciu cyfr). Trudności z szybkim wymienianiem nazw np. wszystkich znanych owoców, szeregu słów. Wolne tempo nazywania szeregu prostych obrazków. Trudności z zapamiętaniem tabliczki mnożenia.
5	FUNKCJE WZROKOWE	Trudności z wyróżnianiem elementów z całości, a także z ich syntetyzowaniem w całość, na przykład podczas układania mozaiki według wzoru; trudności z wyodrębnianiem szczegółów różniących dwa obrazki, z odróżnianiem kształtów podobnych (np. figur geometrycznych, liter <i>m–n</i> , <i>l–t</i>) lub identycznych, lecz inaczej położonych w przestrzeni (np. liter <i>p–b–d</i>).
6	LATERALIZACJA	Utrzymująca się oburęczność.
7	ORIENTACJA W SCHEMACIE CIAŁA I PRZESTRZENI	Trudność z jednoczesnym wskazywaniem na sobie części ciała i określanie ich terminami: prawe- lewe. Trudności z określeniem położenia przedmiotów względem siebie. Pisanie liter i cyfr zwierciadlanie i/ lub zapisywanie wyrazów od strony prawej do lewej.
8	ORIENTACJA W CZASIE	Trudności w orientacji w czasie, np. z określaniem pory roku, dnia, godziny na zegarze.
9	CZYTANIEC	Trudności w czytaniu: - wolne tempo, prymitywna technika (głoskowanie lub sylabizowanie z wtórną syntezą słowa), ale mało błędów; - bardzo szybko czyta, lecz popełnia przy tym wiele błędów; - niewłaściwe i słabe rozumienie przeczytanego tekstu.
10	PIERWSZE PRÓBY PISANIA	Trudności z opanowaniem poprawnej pisowni związane z opóźnieniem rozwoju spostrzegania wzrokowego i pamięci wzrokowej: trudność z zapamiętaniem kształtu rzadziej występujących liter, o skomplikowanej strukturze (<i>F, H, Ł, G</i>); mylenie liter podobnych pod względem kształtu: <i>l–t–f</i> , <i>m–n</i> ; mylenie liter identycznych, lecz inaczej położonych w przestrzeni: <i>p–b–d</i> ; popełnianie błędów podczas przepisywania tekstów. Trudności z opanowaniem poprawnej pisowni związane z późnieniem rozwoju spostrzegania słuchowego dźwięków mowy oraz opóźnieniem pamięci słuchowej i mowy: mylenie liter odpowiadających głoskom podobnym fonetycznie (np. głoski <i>z–s</i> , <i>w–f</i> , <i>d–t</i> , <i>k–g</i>), trudności z zapisywaniem zmiękczeń, mylenie głosek <i>i–j</i> , głosek nosowych <i>q–om</i> , <i>ę–en</i> , nagminne opuszczanie, dodawanie, przestawianie, podwajanie liter i

		syłab; pisanie wyrazów bezsensownych; bardzo nasilone trudności podczas pisania ze słuchu (dyktanda).
--	--	---

Wiek szkolny – powyżej 10 r.ż.

p.	diagnozy	
1	MOTORYKA DUŻA	Małą sprawność ruchowa: ma trudności z nauczeniem się jazdy na wrotkach, nartach, niechętnie uczestniczy w zabawach ruchowych i lekcjach w-f.
2	MOTORYKA MAŁA	Obniżona sprawność ruchowa rąk: trudności z wykonywaniem precyzyjnych ruchów w czasie zajęć.
3	KOORDYNACJA WZROKOWO - RUCHOWA	Trudności z rzucaniem do celu i chwytaniem. Uczeń brzydko i niechętnie rysuje, pisze mało czytelnie, zbyt mocno przyciska ołówki, długopis, ręka szybko się męczy, nie nadąża przepisywać tekst z tablicy, nie nadąża z wykonaniem prac pisemnych podczas sprawdzianów.
4	FUNKCJE SŁUCHOWE	Używanie niepoprawnych sformułowań pod względem gramatycznym. Trudności z poprawnym używaniem wyrażen przyimkowych, opisujących stosunki przestrzenne: <i>nad-pod</i> , <i>za-przed</i> . Trudności z różnicowaniem podobnych głosek. Trudności z językami obcymi. Trudności ze słuchaniem i z zapamiętywaniem instrukcji. Trudności z szybkim przypominaniem sobie słów, używaniem wyrazów w odpowiednim znaczeniu.
5	FUNKCJE WZROKOWE	Zła orientacja na mapie; geometria – błędne rysunki i obliczenia; rysunek uproszczony, schematyczny. Mylenie znaków i symboli matematycznych; problemy z figurami geometrycznymi; trudności z interpretacją symboli i odczytywaniem tabel; mylenie kierunków; trudności w zapisywaniu cyfr w odpowiednich kolumnach;
6	ORIENTACJA W PRZESTRZENI I CZASIE	Zła orientacja na mapie, mylenie kierunków w przestrzeni. Odczytywanie liczb od prawej do lewej, Trudności z zapamiętywaniem terminów, dat w życiu codziennym. Problemy z określeniem chronologii zdarzeń, datowaniem wydarzeń np. historycznych oraz z zapamiętywaniem dat.
7	ORIENTACJA W SCHEMACIE CIAŁ I PRZESTRZENI	Ograniczona pamięć krótkoterminowa; trudności w zapamiętywaniu definicji, słownictwa i list; trudności w formułowaniu następstwa myśli w mowie, planowaniu i pisaniu wypracowań. Trudności ze skupieniem uwagi przez dłuższy czas, w sytuacji stresu liczne błędy podczas pisania; trudności w robieniu więcej niż jednej rzeczy w danym czasie; nienadążanie w sytuacjach takich jak egzamin, test, klasówka.

8	CZYTANIE	Trudności w czytaniu: opóźnione tempo opanowania czytania w stosunku do rówieśników i dzieci o tym samym poziomie inteligencji; czytanie wolne, niedokładne i nie płynne; czytanie poprawne pod względem technicznym”, ale bez zrozumienia; czytanie na głos bardzo nieporadne, wywołuje silny lęk; mylne odczytywanie wyrazów o podobnej budowie w języku ojczystym i obcym, niechęć do czytania.
9	PISANIE	Zapisywanie wyrazu w różny sposób w tej samej pracy pisemnej; opuszczanie, dodawanie i przestawianie liter w wyrazach. Trudności z pisaniem wypracowań, bardzo wolne tempo tworzenia zdań i tekstu, który zazwyczaj liczy od kilku do kilkunastu zdań; trudności w poprawnym stosowaniu wyrazów; trudności z pisaniem w języku obcym. Odręczne pismo jest nierówne, niestaranne, mało czytelne; trudności w szybkim sporządzaniu notatek podczas wykładu, gdyż dziecko nie potrafi słuchać i pisać jednocześnie.

Symptomy dysleksji u gimnazjalistów i uczniów szkół ponadgimnazjalnych

L. p.	Obszar diagnozy	Objawy
1	JĘZYK POLSKI	Czytanie: wolne tempo czytania połączone z trudnością jego zrozumienia i zapamiętania; niechęć do czytania długich i grubych książek. Pisanie: błędy ortograficzne i gramatyczne; trudności z organizacją tekstu, trudne do odczytania pismo.
2	MATEMATYKA	Arytmetyka: trudności z zapisywaniem i odczytywaniem liczb wielocyfrowych, dodawaniem w pamięci, przekształcaniem wzorów. Geometria: trudności z zadaniami angażującymi wyobraźnię przestrzenną, niski poziom wykresów i rysunków.
3	BIOLOGIA	Trudności z opanowaniem terminologii, systematyki, zapamiętaniem i zapisem reakcji biochemicznych, z organizacją przestrzenną schematów i rysunków.
4	CHEMIA	Problemy z zapamiętaniem terminologii, danych przedstawionych przestrzennie (na przykład tablica Mendelejewa), błędne zapisywanie łańcuchów reakcji chemicznych.
5	GEOGRAFIA	Trudności z zapamiętywaniem nazw geograficznych, z rysowaniem i czytaniem map, z orientacją w czasie i przestrzeni.
6	HISTORIA/WOS	Trudności z zapamiętywaniem nazw i nazwisk, zła orientacja w czasie (chronologia, daty) i na mapach historycznych.
7	SZTUKA	Trudności z czytaniem nut, szczegółowym analizowaniu obrazów, rysowaniem i organizacją przestrzenną prac plastycznych.

8	WYCHOWANIE FIZYCZNE	Problemy z opanowaniem układów gimnastycznych, trudności z bieganiem, ćwiczeniami równoważnymi oraz grami wymagającymi użycia piłki.
----------	--------------------------------	--

Pozaszkolne obszary aktywności

Obszar diagnozy	Objawy
ŻYCIE CODZIENNE	<p>Czynności użyteczne: trudności z wypowiedaniem się, artykulacją złożonych wyrazów, problemy z wypełnianiem formularzy, prowadzeniem samochodu, zapamiętaniem układów tanecznych, zapamiętywanie nazw i danych – trudności z zapamiętaniem i dokładnym przekazaniem informacji odebranych przez telefon.</p> <p>Liczby: trudności z płynnym wymienieniem wszystkich nazw miesięcy, mylenie numerów autobusów, mylenie kolejności cyfr przy wybieraniu numeru telefonicznego, mylenie dat i godzin.</p> <p>Orientacja w czasie i przestrzeni: kłopoty z planowaniem, organizacją i zarządzaniem czasem, trudności z odróżnieniem strony prawej od lewej, problemy z czytaniem mapy i orientowaniem się w nieznanym terenie</p>